

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Devarim

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 594 [1833 oder 1834]

חכ אבת יכ

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8969

כִּי תִבֵּא כֹחַ

הַתְּהוֹרָה הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת אוֹתָם
וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן: פ

כַּח (א) וְהָיָה אִם־שָׁמוּעַ תִּשְׁמַע
בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמֹר
לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם וּנְתַנֶּךָ יְהוָה
אלהיך

תרגום אשכנזי קלו

ניצט אנניממט, זיא צו בעאב=
אצטען! אונד דאז פאלק
שפרעכע: עם ווערדע וואהר!
כח (א) ווען דוא נון דער
שטיממע דעם עוויגען דיינעם
גאטטעם געהארען, אונד
אללע געבאטהע, דיא איך
דיר יעצט געבע, זארגפעל
טיג בעאבאצטען ווירסט, זא
ווירד דיר דער עוויגע דין
גאטט

רש"י

תרגום אונקלוס

הָדָא לְמַעַבְדַּי יְתְּהוֹן וַיִּימַר כָּל עַמָּא אָמֵן: הַתּוֹרָה כּוֹלָה וּקְבִלָה עֲלֵיהֶם בְּאֵלֶּה
וּבַשְּׂבוּעָה:

כַּח (א) וַיְהִי אִם קָבְלָא תְּקַבִּיל לְמִימְרָא
דַּיִי אֱלֹהֵיךָ לְמַטְרָא לְמַעַבְדַּי יְתָ כָּל פְּקוּדוֹתַי דִּי אָנָּא מְפַקִּיד לְךָ יוֹמָא דִּין
שג
ויתניך

ב א ו ר

עליה בסתר, בגון לא תראה שזו אחיך או שזו נדמים והתעלמת מהם או לא תראה חמור
שונאך רובן תחת משאו והתעלמת ממנו (לעיל כ"ב א' ג'), ודומיהם. וטעם לא יקיים, לא יקבל
עליו להקים:

עליון

ה מ ע ר

כח (א) והי' אם שמוע, כבר אמרו חז"ל (עיין רש"י לקמן כ"ג) שהקלות הללו משה מפי
עלמו אמרן ולכן הן קשות מן הראשונות אשר מפי עליון ילאו; ובאמת כל אשר ישים
אלה לעמת אלה לנגד עיניו במעט עמל יביט איך נשתנו סה גס הנרכות גס הקלות לרעה
ולא לטובה, כי נברכות הנה הזכיר כאן אך בדרך כלל כי יברך ה' אותם וכל אשר להם ירבה,
אולם לא באר שיהי' זה בדרך הפלגה למעלה מחקי הטבע כאשר אמר שם והשיג לכס דש את
בטיר וגו', וכן ואכלתם ישן נושן וגו', וזה יורה כי ישפיע ה' את ברכתו עליהם עד בלי די,
וגם בתשועת מלחמה אמר כאן בדרך אחד ילאו אליך ובשבעה דרכים ינוסו לפניך ושם נאמר
ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רבנה ירדפו וגו', וזה בוודאי על כל היותר פלא מאה
ינוסו בשבעה דרכים, וכן לא הזכיר כאן שלום הארץ (שהוא לדעתי על תיקון הקבוצן) ושבת
חיה רעה הנאמרים שם; ועל דבר הקלות הן כל איש למראה עיניו ישפוט, כי אם גס שם
דבר אתם קשות, בכל זאת אין דרכו בסופה וסערה — יזכיר הרעות בכלל ולא יליג בפרט
תמונות הכלהות נגד עיניו למוג לב הזומע, אולם כאן כנחל שוטף ישפך מריחות לשונו כאש
אובלת, ועין בעין נראה האנשים האומללים אשר מלאתם כל הרעות האלה ובאזניו נשמע
אנקת חלל ושניה. ולדוגמא אביא אך דמיון אחד, הנה שם (י"ט) אמר אך ואכלתם בשר
בניכם ובשר בנותיכם תאכלו ולא יותר, ועתה פקח עיניך איך יתאר המליץ כאן את זה בשרד
המליצה מן פסוק נ"ג עד נ"ח עד כי תמונות לנגד עיניו ישים אשר תסמנה שערות ראשינו,
ומזה תקיש על השאר; אולם הטעם מדוע עתה דרך לשונו דבר מה יראה, לפי שראה משה
שממרים היו מיום דעתו אותם עד הנה רלה להוכיחם על פניהם ביתר עז ולהגיד להם חרות
קשה בטרם ילקח מעמהם.

ובקדחה

תרגום אשכנזי

נאטט צור העכסטען אללער
נאציאנען אויף ערדען מא-
כען. (ג) אללע דיעזע זענען-
ווינשע ווערדען איבער דיך
קאממען אונד דיך טרעפֿען,
ווען דוא דער שטיממע דעם
עוויגען דיינעם גאטטעס גע-
הארבען ווירסט. (ג) געזעג-
נעט ווירסט דוא זיין אין דער
שטאדט, אונד געזעגנעט אויף
דעם פעלדע; (ד) געזעגנעט
דיא פֿרוכט דיינעם לייבעס,
דיא פֿרוכט דיינעם ערדרייכס
אונד דיא פֿרוכט דיינעם פֿיע-
העס, דיא צוכט דיינער רינ-
דער אונד דער צו-וואַכס דיי-
נעס קליינען פֿיעהעס; (ה) גע-
זעגנעט דיין קארב אונד דיין
באקטראַג; (ו) געזעגנעט

כי תבא כח

אלהיה עליון על כל-גווי הארץ:
(ב) ובאו עליה כל-הברכות
האלה והשיגה כי תשמע בקול
יהוה אלהיה: (ג) ברוך אתה
בעיר וברוך אתה בשדה:
(ד) ברוך פרי-בטנה ופרי-אדמתה
ופרי בהמתה שגר אלפיה
ועשתרות צאנה: (ה) ברוך טנאך
ומשארתה: (ו) ברוך אתה בבאך
וברוך אתה בצאתך*: (ז) יתן
יהוה את-איביה היקמים עליה

נגפים

ווירסט דוא זיין ווען דוא אנקעמסט, אונד געזעגנעט ווען דוא אויסגעהעסט. (ז) דער
עוויגע ווירד מאַכען, דאס דיא פֿינרע, דיא ווידער דיך אויפֿשטעהען, פֿאַר דיר הער
גע-

רשי

כח (ד) שגר אלפיה. ולדות בקרך
שהבהמה משגרת ממעיה:
ועשתרות לאנך. בתרגומו. ורבותינו אמרו
למה נקרא שמן עשתרות שמעשירו' את
בעליהן ומחזיקו' אותן כעשתרו' הללו
שהן סלעים חזקים: (ה) ברוך טנאך.
פירותיך דבר אחר טנאך דבר-לח שאתה
מסנן בסלים: ומשארתך. דבר יבש שנשאר
בכלי ואינו זכ: (ו) ברוך אתה בבאך וברוך
אתה בלאתך. שתיא יציאתך מן העולם
בלא חטא כציאתך לעולם:
(ז) ובשבעה

תרגום אונקלוס

ויתנינך יי אלהך עלאה על כל עממי
ארעא: (ב) ויתון עלך כל ברכיא האלון
וידבקונך ארי תקביל למימרא דיי אלהך:
(ג) בריך את בקרשא ובריה את בנקלא:
(ד) בריך ולדא דמצעך ואבא דארעך וולדא
דבעירך בקרי תורך ועדרי עגך: (ה) בריך
סלך ואצותך: (ו) בריך את במיעלך ובריה
את במפקך: (ז) יתן יי ית בעלי דבך

דקימין

באר

כח (א) עליון על כל גווי הארץ, זאת הברכה כלל, שלא תהיה אומה בעולם כמובס בהללחה
ואושר. ואחר כך יפרט: (ב) והשיגך, ואם לא תנקס, והטעם שלא תיגע,
(הראב"ע): (ג) בעיר, בכל מלאכה וסמורה שאתה עושה בעיר: בשדה, בזריעה ובנטיעה.
(הראב"ע): (ה) ברוך טנאך ומשארתך, דרך משל שכל כליך יהיו מלאים, משארת הוא כלי
שנותנין בו הנלק, וטנא כלי שנותנים בו הפירות: (ו) בבאך, כשנבוא מן הדרך או תלך
אל

נַגְפִים לַפְּנֵיךָ בְּדֶרֶךְ אַחַד יֵצְאוּ
 אֵלֶיךָ וּבִשְׁבַע דְּרָכִים יָנוּסוּ
 לַפְּנֵיךָ: (ח) יֵצֵאוּ יְהוָה אֶתְּךָ אֶת־
 הַבְּרָכָה בְּאַסְמִיךָ וּבְכָל מִשְׁלַח
 יָדְךָ וּבְבְרָכָה בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: (ט) יִקְיַמְךָ יְהוָה
 לֹא לְעַם קָדוֹשׁ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־
 לָךְ כִּי תִשְׁמַר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכָיו: (י) וְרָאוּ
 כָּרְעֵמֵי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם יְהוָה
 נִקְרָא עֲלֶיךָ וְיִרְאוּ מִמֶּךָ:
 (יא) וְהוֹתִרְךָ יְהוָה לְטוֹבָה בְּפָרִי

געשלאגען ווערדען, ווען זיא
 אויף איינעם וועגע געגען דיך
 אויסציעהען, ווערדען זיא אין
 זיעבען וועגען פֿאַר דיר פֿליע־
 הען. (ח) אויף דעם עוויגען
 בעפֿעהל ווירד דער זעעגען
 קאַממען אין דייע פֿאַר־
 ראַטהסקאַממען אונד אין
 אללעם געווערבע, דאַז דוא
 פֿאַרנימסט, זאָ דאַס דוא
 אין דעם לאַנדע, דאַז דער
 עוויגע דיין גאַטט דיר גיבט,
 לויטער זעעגען האַבען ווירסט.
 (ט) דער עוויגע ווירד דיך
 צו איינער הייליגען נאַציאָן
 אויפֿריכטען, וויא ער דיר צו־
 געשוואָרען האַט, ווען דוא
 דיא געכאַטהע דעם עוויגען
 דייעם גאַטטעם בעאַבאַכ־
 טעסט, אונד אין זייגען וועגען וואַנדעלסט. (י) אללע פֿעלקער דער ערדע ווערדען
 זעהען, דאַס דוא נאָך דעם נאַמען דעם עוויגען גענאַנט ווירסט, אונד זיך פֿאַר דיר
 פֿירכטען. (יא) דער עוויגע ווירד דיר אַן אללעם גוטען איבערפֿלוס געבען, אַן פֿרוכט

טעסט, אונד אין זייגען וועגען וואַנדעלסט. (י) אללע פֿעלקער דער ערדע ווערדען
 זעהען, דאַס דוא נאָך דעם נאַמען דעם עוויגען גענאַנט ווירסט, אונד זיך פֿאַר דיר
 פֿירכטען. (יא) דער עוויגע ווירד דיר אַן אללעם גוטען איבערפֿלוס געבען, אַן פֿרוכט

תרגום אונקלוס

רש"י

דקיימין עלך תבירין קדמך באורחא חדא (ו) וכשבעה דרכים ינוסו לפניך. כן דרך
 הנהלים לברות מתפורין לכל כד:
 יפקון לותך ובשבע אורחון יערקון מן קדמך:
 (ח) יפקיד יי עמך ית ברכתא באוצרך ובכל אושמות ידך ויברכינך בארעא די יי
 אלהך יהיב לך: (ט) יקוט נך יי קדמוהי לעם קדיש כמא די קנים לך ארי תטר ית
 פקידא דיי אלהך ויתקך באורחון דתקנן קדמוהי: (י) ויחזון כל עממי ארעא ארי
 שמא דיי אתקרי עלך ויבחלון מנה: (יא) ויותרינך יי לטבא בולדא דמעך ובולדא
 דבעירך

באור

אל הדרך תתברך, והטעם בכל אשר תעשה תלית. (ראב"ע): (ו) נגפים, שיהיו נגפים לפניך:
 ובשבעה דרכים, כן דרך הנהלים לברות, מתפורין לכל כד: (ח) יצו ה' אחך את הברכה,
 דרך כחות, כאלו הברכה עלם קיים, והשם יזוה אותו שיהיה אתך תמיד באסמך וילוה אותך
 בכל משלח ידך: באסמך, באוכרותך, שיהיו מלאים דגן תירוש וינהר בכתיב וימלאו אסמך
 שבע (משלי ג' י"ד). (הרשב"ס): (ט) יקוטך ה', יעמידך לעם קדוש על ידי שתשמור את
 מצות ה' וגומר: (י) וראו, ראית הלב: כי שם ה' נקרא, שימלא משאלותיך בהראותו כי אתם
 עמו. (הרשב"ס): (יא) והוחרך, אם תהיה רעה בארץ, רעב ומארה, אתה תותר לטובה.
 (פראב"ע) 18*

דיינעם לייבעם, דיינעם פֿיעֿ העם אונד דיינעם ערדרייכס, אין דעם לאַנדע, דאָ דער עוויגע דיינען עלטערן צוגע־שוואַרען האַט דיר איינצוגע־בען. (יב) דער עוויגע ווירד דיר, זיין וואָהלטהעטיגעס בע־העלטנים, דען היממעל אויפֿ־טהון, דיינעם לאַנדע צור רעכטען צייט רעגען געבען, אונד אַללעס ווערק דיינער הענדע זעענען, זאָ דאָס דוא פֿיעלען פֿעלקערן ווירסט פֿאַר־שיעסען קעננען, אונד ניכט צו באַרגען נעטהיג האַבען; (יג) אויף דיעזע ווייזע ווירד דיר דער עוויגע אַללע צייט איינע געביטהענדע אונד נייע־מאָהלס איינע אַבהענגיגע נאָ־ציאָן זיין לאַססען, דוא ווירסט איממער דיא אַבערהאַנד האַ־בען, אונד נייעמאָהלס אונ־טערליגען, זאָ לאַנגע דוא דיא געבאָטהע דעם עוויגען, דיא איך דיר יעצט זאָרגפֿעלטיג צו בעאַבאָכטען געבע, בע־פֿאַלגעסט; (יד) אונד פֿאַן דען וואַרטען, דיא איך, דיר הייטע געביעהטע, וועדער רעכטס

בַּטְנָהּ וּבְפִרְיָהּ בְּהִמְתָּהּ וּבְפִרְיָהּ אֲדַמְתָּהּ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתָּיִךָ לְתַתֵּלָךְ: (יב) יִפְתַּח יְהוָה וְלָךְ אֶת־אוֹצְרוֹ הַטּוֹב אֶת־הַשָּׁמַיִם לְתַתֵּמֶטֶר־אֲרֻצֶּךָ בְּעֵתוֹ וּלְבָרֶךְ אֶת כָּל־מַעֲשֵׂה יְדֶךָ וְהִלּוֹיִת גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלּוּה: (יג) וּנְתַנֶּה יְהוָה לְרֵאשִׁי וְלֹא לְזֹנֵב וְהִיִּית רַק לְמַעַלְה וְלֹא תִהְיֶה לְמִטָּה כִּי־הִשְׁמַע אֶל־מִצְוֹתוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצִוֶּה הַיּוֹם לְשֹׁמֵר וּלְעֹשׂוֹת: (יד) וְלֹא תִסּוֹר מִכָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצִוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם

ימין

געבאָטע דעם עוויגען, דיא איך דיר יעצט זאָרגפֿעלטיג צו בעאַבאָכטען געבע, בע־פֿאַלגעסט; (יד) אונד פֿאַן דען וואַרטען, דיא איך, דיר הייטע געביעהטע, וועדער רעכטס

תרגום אונקלוס

דְּבַעֲרֶיךָ וּבְאָבָא דְאַרְעָךָ עַל אַרְעָא דִּי קַיִים יִי לְאַבְתָּיִךָ לְמַתָּן לָךְ: (יב) יִפְתַּח יִי לָךְ ית אוֹצְרֵיהּ טּוֹבֵא ית שְׁמַיָא לְמַתָּן מֶטֶר אַרְעָךָ בְּעֵידֵינִיָּהּ וּלְבָרְכָא ית כָּל עוֹבְדֵי יְדֶךָ וְחַזְוִיף לְעַמּוּיִן סְגִיאִין וְאַתָּה לֹא תִזּוּף: (יג) וְיִתְנֶנְךָ יִי לְחַמְקִיף וְלֹא לְחַלְשִׁי וְתִהְיִ בְרַם לְעִילָא וְלֹא תִהְיִ לְחַחְמָא אֲרִי תְקַבִּיל לְקַדְרֵא דִּי אֱלֹהֶיךָ דִּי אָנָּא מְפַקִּיד לָךְ יוֹמָא דִּין לְמֶטֶר וּלְמַעַבְד: (יד) וְלֹא תִסּוּן מִכָּל פְּתָגְמֵא דִּי אָנָּא מְפַקִּיד יִתְכוּן יוֹמָא דִּין יִמְנָא וּשְׂמַלֵּא

ב א ו ר

(הראש"ע). ודעת המתרגם האשכנזי שטעם והותיך שיתן לך יתרון בכל מיני טובה, וכן פי' רע"ס. (יב) את אוצרו הטוב, והוא את השמים: והלויה, עד שתוכל להלות גוים רבים: (יג) לראש ולא לזנב, לראש על העמים, ולא לזנב, אף לאחד משאר כל העמים שבגולם, כי יתכן שיהיה ראש על עמים רבים וזנב לעם אחד נכבד ממנו. (הרמב"ן), והראש הוא המושל בכל איברי הגוף, והזנב הוא הנמשך והתלוי מאחוריו, ומכּן מזה כוונת המתרגם האשכנזי: ללכת

כי תצא כח

ימין ושמאל ללכת אחרי
אלהים אחרים לעבדם: פ
(טו) והיה אם לא תשמע בקול
יהוה אלהיך לשמר לעשות את
כל מצותיו והקתיו אשר אנכי
מצוה היום ובאו עליך כל
הקללות האלה והשיגוף:
(טז) ארור אתה בעיר וארור
אתה בשדה: (יז) ארור טנאך
ומשארתך: (יח) ארור פרי בטןך
ופרי אדמתך שגר אלפיך
ועשתרת צאנך: (יט) ארור אתה
בבאך וארור אתה בצאתך:
(כ) ישלח יהוה ויבך את המארה

אח

תרגום אשכנזי קלט

רעמס נאך לינקס אכויי:
רעמס, עמוא אנדערן גאט:
טערן נאך צו וואנדעלן, אונד
איהנען צו דיענען. (טו) ווען
דוא אבער דער שטיממע דעם
עוויגען דיינעם גאטטעס ניכט
געהארעסט, אונד זיינע פער-
ארדנונגען אונד געזעטצען, דיא
איך דיר יעטצט פארטראגע,
ניכט גענויא בעאבאכטעסט;
זא ווערדען אללע דיעזע פליכע
איבער דייך קאממען, אונד דייך
טרעפפען: (טז) דוא ווירסט
פערפלוכט זיין אין דער
שטאדט, אונד פערפלוכט אויף
דעם פעלדע; (יז) פערפלוכט
ווירד זיין דייך קארב אונד דייך
באקטראג; (יח) פערפלוכט דיא
פרוכט דיינעם לייבעס אונד
דיינעם ערדרייכס, דיא צוכט
דיינער רינדער אונד דער צו-
וואכס דיינעם קליינען פיע-
העס; (יט) פערפלוכט ווירסט

דוא זיין בייא דיינעם אנקאממען אונד פערפלוכט בייא דיינעם אויסגעהען; (כ) צו
אללעם געווערבע, דאז דוא פארנימסט, ווירד דער עוויגע אונגליק, צערריטונג אונד
פער-

רש"י

תרגום אונקלוס

ושמאלא למחך בחר טעות עמויא (כ) המארה. מסרון כמו לרעת ממאל'
ויקרא
למפלחהון: (טו) והי אם לא תקביל
למימרא דיי אלהך למטר למעבד יח כל פקודיה וקמוהי די אנא מפקיד לך יומא
דין וניתון עלך כל לומיא האלין ויך בקונך: (טז) ליט את בקרתא וליט את בחקלא:
(יז) ליט סלך ואצונך: (יח) ליט ולדא דמעך ואבא דארעך בקרי תורך ועדרי
ענך: (יט) ליט את במיעלך וליט את במפקך: (כ) יגרי יך בך יח מאירחא יח שגושיא
יח

ב א ו ר

(יד) ללכת אחרי אלהים אחרים, דנק עם ולא תסור: (טו) והשיגוף, שתיגע בנחך ובשכילך
להשמר מהם ולהסירם שלא יבואו עליך: (כ) אח המארה, מניעת המנוקש בכל דבר שהזכיר
עושה

פֿערדערבען זענדען, זא דאס
 דוא גאר באַלד ווירסט אויפֿ-
 געריעבען ווערדען אונד צו
 גרונדע געהען מיססען, אום
 דער בעזען טהאַט וויללען,
 דאָס דוא מיך פֿערלאַססען
 האַסט. (כא) דער עוויגע ווירד
 דיר דיא פעסט אָנהענגען, דיא
 דין פֿעלליג אויסראַטטען ווירד
 אויס דעם לאַנדע, דאָז דוא
 איינצונעהמען ציעהעסט.
 (כב) דער עוויגע ווירד דין
 מיט שוואַלסט, ענטצינדונג,
 פֿיעבער, בראַנד, דיררע,

שווינד=

ר ש י

(ויקרא י"ד): המהומה - שגשג קול כהלו:
 (כב) בשחפת - שגשו נשף ונפוח: ובקדחת -
 לשון כי אש קדחה באפי (דברים ל"ב) והוא אש
 של חולים מלמו"י בלעז שהיא חמה מאד:
 ובדלקת - חמה יותר מקדחת ומיני חלאים
 הם: ובחרחור - חולי המחממו תוך הגוף
 ולמא תמיד למים ובלעז אישטרדימנט
 לשון ועלמי חרה מני חרב (איוב למ"ד)
 נחר מפוח מאש (ירמיה ל'): ובחרב -
 יביא

אֶת־הַמְּהוּמָה וְאֶת־הַמְּגַעֲרָת
 בְּכָל־מְשָׁלַח יָדָהּ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה
 עַד הַשְּׂמֹדָה וְעַד־אֲבֹדָה מֵהָר
 מִפְּנֵי רֵעַ מֵעַלְלֵיהָ אֲשֶׁר עֲזַבְתָּנִי:
 (כא) יִדְבֶק יְהוָה בָּךְ אֶת־הַדָּבָר
 עַד כִּלְתּוֹ אֶתְךָ מֵעַל הָאָדָמָה
 אֲשֶׁר־אַתָּה בָּא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:
 (כב) יִכְבֶּה יְהוָה בְּשַׁחֲפַת וּבְקִדְחַת
 וּבְדִלְקַת וּבְחַרְחָר וּבְחָרֵב

ובשדפון

תרגום אונקלוס

וַיַּח מוֹזְפִיתָא בְּכָל אוֹשְׁמוֹת יָדָהּ דִּי תַעֲבִיד
 עַד דִּתְשַׁתִּיזִי וְעַד דִּתִּיבֵד בְּפִרְיעַ מִן קָדָם
 בִּישׁוֹת עוֹבְדָהּ דִּי שְׂבִקְתָּא דִּחְלָתִי: (כא) יִדְבִיק
 יְיָ בָּךְ יַח מוֹחְתָא עַד דִּישַׁיִזִּי יָתָךְ מֵעַל אֶרְעָא
 דִּי אַתָּה עָלִיל לַחֲמִן לְמִירְתָּהּ: (כב) יִמְחִיף
 יְיָ בְּשַׁחֲפָתָא וּבְקִדְחָתָא וּבְדִלְקָתָא וּבְחַרְחָרָא
 וּבְחָרֵב

ב א ו ר

עושה: אח המהומה, ערנב וטירוף הדעת עד שחחר באמצעים מתנגדים אל התכלית הנרצה:
 ואח המגערת, ההפסד וההשחטה כמו שאמר הנבי גוער לכם את הזרע (מלאכי ב' ג'), וכן
 תרגום כולם המתרגם אשכנזי: רע מעלליך, והוא אשר עזבתני: (כא) ידבק ה' בך אח הדבר,
 תחת אשר כוה את הנרצה ללוותך יו את הדבר להיות דבוק בך תמיד: (כב) בשחפת, שגשו
 נשף ונפוח: ובקדחת, לשון כי אש קדחה באפי (דברים ל"ב ב'), והוא אש של חולים
 מלמו"י בלעז, (ונראה שהוא משובש, וכריך להיות מאלדו"י, נקרא מל"ל ד"ו פ"ע, ובלשון
 אשכנזי פיעבערהיטלע), שהיא חמה מאד: ובדלקת, חמה יותר מקדחת, (ואולי הוא חולי
 קדחת הפוסק וחוזר, ולפי שנראה באילו האש נדלק ונכבה נדלק ונכבה נקרא דלקת): ובחרחר,
 חולי המחממו תוך הגוף ולמא תמיד למים, ובלעז אישטרדימנט (נראה שריך להיות
 אישארדימענט ובלשון אשכנזי אינגערויטע היטלע, ברננד), לשון ועלמי חרה מני חרב (איוב
 ל' ל'), נחר מפוח מאש (ירמיה ו' ל') - (רש"י): ובחרב, מגזרת חורב, וגם הוא מין חולי
 הגוף

ה מ ע ר

(כב) ובקדחת, פי' רש"י והוא אש של חולים מלמו"י בלעז; עיין בבאור ועיין במרפא
 לשון כסחים כ"ה ב' ד"ה אש תא למירתא ע"ש. ובחרחור, לשון רש"י: חולי המחממו
 תוך הגוף ולמא תמיד למים ובלעז אישטרדימנט; בדפוס פראג רכ"ג כתוב אישטרדימנט, וזה
 מסכים

כי תבא כח

ובשדפון ובירקון וירדפוק עד
אבדה: (כג) והיו שמיך אשר
על ראשך נחשת והארץ אשר
תחתיה ברזל: (כד) יהן יהן יהן יהן יהן

מטר

תרגום אשכנזי קמ

שווינדווכט אונד געלכזוכט
פלאגען, דיא דיק פערפאל-
גען ווערדען, ביז דוא צו גרוני-
דע געהעסט, (כג) דער הימל
מעל איבער דיינעם הויפטע
וויירד עהערן, אונד דיא ער-
דע אונטער דיר אייזערן זיין.
(כד) דיינעם לאנדע וויירד דער

עווי

תרגום אונקלוס

ובחרבא ובשדפונא ובירקונא וירדפונא
עד דתיבד: (כג) ויהון שמיא די עלוי רישא
חסיעין בנחשא מלאחחא מטרא נארעא די
תחותה תקיפא בפרזלא מלמעבד פירין:
(כד) יהן יי יח מטרא ארעא אבקה ועפרא

מ

ר ש י

יבא עליך גייסו': שדפון וירקון. מכת
תבואה שנשדו': שדפון. רוח קדים
אשלי"ה בלעז: ירקון. יונשופני התבואה
מכסיפין ונהפכין לירקון קמ"א בלעז: עד
אבדך. תרגם עד דתיבד כלומר עד אבד
אותך שתכלה מאלריך: (כג) והיו שמיך
אשר על ראשך נחשת. קללות הללו משה
מפי עלמו אמרן ושנהר סיני מפי הקדוש
ברוך הוא אמרן במשמעין וכן נאמר ואם
לא תשמעו לי ואם תלכו עמי קרי (ויקרא כ"ו) וכאן הוא אומר לקול ה' אלהיך. ידבק ה' בך.
יבנה ה'. הקל משה בקללותיו לאמרן בלשון ימיד וגם כן בקללה זו הקל שנראשונות הוא אומר
שמיכס כברזל וארלכס כנחשה (שס) שלא יהיו השמים מויעין כדרך שאין הברזל מויע ומתוך כך
יהא מורכ בעולם והארץ תהא מויעה כדרך שהנחשת מויע והיא מרקב' פירושה. וכאן הוא
אומר שמיך נחש' וארלכך ברזל שיהיו השמים מויעין אע"פ שלא יריקו מטר מ"מ לא יהיה מורכ
של אבדון בעולם והארץ לא תהיה מויע כדרך שאין הברזל מויע ואין הפירות מרקביין ומ"מ
קללה היא בין שהיא כנחש' בין שהיא כברזל לא תוכלא פירו' וכן השמים לא יריקו מטר:

מטר

ב א ו ר

הגוף כחציריו: ובשדפון ובירקון, לדעת רש"י הם מכת התבואה שנשדות, שדפון רוח קדים
אשלי"ה בלעז' (ובלשון אשכנז אויסגעקופפט), עיין פרשת מקץ (בראשית מ"א ז') ירקון, יונש
ופני התבואה מכסיפין, ונהפכין לירקון קמ"א בלעז' שאמא"ס, (בלשון אשכנז געב), לפי
שבלשון הקודש תיבת ירוק משמשת לשלשה מיני לבע, ללבע התכלת והכרתי והשערה, לכך
כתב הלע"ז, לומר שהיא ירק כשערה. ויתכן שגם אלה מכות הגוף דומות למכת התבואה,
שדפון, הוא חון המבלה הנשר מעט מעט, עד שידמה הגוף לתבואה הנשדפת מרוח קדים; ירקון,
חולי ידוע, שתשפך המרה ותתערב עם הדם, ויהפכו פני האדם לירקון, וכל לבע ידמה לו
כירוק, כן תרגם המתרגם האשכנזי: עד אבדך, תרגום עד דתיבד, כלומר עד אבד אותך,
שתכלה מאלריך. לשון רש"י כוונתו שפעל אבדך עומד: (כג) שמיך אשר על ראשך, ולא השמים
כולם

ה מ ע מ ר

מסכים עם תקון החכם המבאר וכמו שתרגם. שדפון, פירש"י רוח קדים אשלי"ה בלעז';
דפוס פראג רל"ג כתוב השלי"ד ובפרשת מקץ (מ"א ו') כתוב הלי"ש, והוא הצלע (חייך פער-
טראקענדער געפעהרליכער ווינד דער גראסטענטהייליג פאן קאסטען קאסט). ירקון, פירש"י יונש
ופני התבואה מכסיפין ונהפכין לירקון קמ"א בלעז'; לדעת החכם המבאר הוא טאןקטיס בל"א
(געב), ואינו כן כי מלה זו יורה על הלבע רק על לך ההשאלה בעבור עור מין חיה (געב-
יע) שמראהו כן; ומשחבר יותר שהוא טאןקע (דער לעערע טטראהההוואן, טטאפפעל), וזה מסכים
עם פירושו למלכים (א' ח' ל"ז) שפי' יר קון שהתבואה אינה עולה בקנה לעשות שכולת (ד"ה).
ובחמהוין

עיינע שטויב אונד זאנד
 שטאטט רעגען געבען, פאם
 היממעל (אויס דער אבערן
 לופט) ווירד ער איבער דיק
 העראבפאללען, ביז דוא פער-
 טילגעט ווירסט. (כה) פאר
 דיינעם פיינדע הער ווירד דער
 עויגע דיק געשלאגען ווער-
 דען לאספען; ווען דוא אויף
 איינעם וועגע געגען איהן
 אויסציעהעסט, ווירסט דוא
 אין זעבען וועגען פאר איהם
 פליעהען, אונד ווירסט אל-
 לען רייצען אויף ערדען צום
 ענטזעטצען ווערדען. (כו) דיין
 לייכנאם ווירד אללעם געפליע-

מטר ארצה אבק ועפר מן
 השמים ירד עליך עד השמדך:
 (כה) יתנה יהוה נגף לפני איביך
 בדרך אחד תצא אליו ובשבעה
 דרכים תנוס לפניו והיית לזעוה
 לכל ממלכות הארץ: (כו) והייתה
 נבלחה למאכל לכל עוף
 השמים ולבהמת הארץ ואין
 מחריד: (כז) יבכה יהוה בשחין

מצרים

געל דעם היממעלס אונד דעם פיעהע דער ערדען צור שפיווע דיענען, אונד ניעמאנד
 ווירד דא זיין, דער זיא פערשייכע. (כז) דער עויגע ווירד דיק פלאגען מיט דען בעזען
 גע-

ר ש י

תרגום אונקלוס

(כד) מטר ארץ אבק ועפר. זיקא דבתר
 מטרא מטר יורד ולא כל לרכו ואין בו
 כדי להרביץ את העפר והרוח באה ומעלה
 את האבק ומכסה את עשב הזרעים
 שהן לחים מן המים ונדבק בהם ונעשה
 טיט ומתיבש ומרקיבן: (כה) לזעוה. לאימה
 ולזייע שיזעו כל שומעי מכותיך ממך ויאמרו
 אי לנו שלא יבא עלינו כדרך שנא על
 חלו: (כז) בשחין מצרים. רע היה מאד
 לח מצפנים ויבש מנחון כדאיתא בבכורות:
 גר

מן שמיא יחורת עלך עד דתשתיצי:
 (כה) יתניגף יי חביר קדם סנאף באורחא
 חדא הפוק לוחיה ובשבע אורחן הערוק
 מן קדמוהי ותהי לזע לכל מלכות ארעא:
 (כו) ותהי נבלחה למיכל לכל עופא
 דשמיא ולבעירא דארעא ולית דמניד:
 (כז) ימחירד יי בשחיןא מצראי ובמחורין

ובגרבא

ב א ו ר

בולס כדי שתדע שחטאך בא זאת לידך: נחשח, נחשח וכן ברול: (כד) אבק ועפר, ברוב
 הזרב וכח הרוחות. (הראב"ע) עד שאם יהיה לפעמים מטר טרס ירד על הארץ יתערב
 עס, אבק ועפר שיעלו למעלה על ידי המורב והרוחות וכשיפול לא יסקה את הארץ; ואולם
 מה טעם מן השמים ירד עליך עד השמידך? לכן דעת המתרגם האשכנזי שהכוונה חס ימטיר
 ה' מן השמים, לא ימטיר גשם, כי אם אבק ועפר מגבהי ההרים הרמים, שהם יבישים, עד
 אשר השמידך. ואל יקשה בעיניך מלת מטר, כי הוא שם לכל מה שנופל מן אויר השמים על
 הארץ, וכן זה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש (בראשית כ' כ"ד), ימטיר על רשעים
 פחים אש וגפרית (תהלים י"א ו'). וכן דעת הרשב"ס: (כה) לזעוה, לאימה ולזייע, שיזעו כל
 שומעי מכותיך ממך ויאמרו אי לנו שלא יבא עלינו כדרך שנא על חלו. (רש"י), וכן תרגם
 המתרגם האשכנזי: (כו) ואין מחריד, ואין משיב ומנחית אותם ממנה כי אין עובר:
 (כז) יבכה, הנשארים יוכו בשחין. (הראב"ע): ובעשלים, ונקרא ובטמורים, והם היוולדי
 צמקים

כי תצא כג

מְצָרִים וּבְעַפְלִים וּבְגָרֵב וּבְחָרִם
אֲשֶׁר לֹא תוּכַל לְהִרְפֹּא: (כח) יִבְכָּה
יְהוָה בְּשֹׁגְעוֹן וּבְעוֹרוֹן וּבְתַמְהוֹן
לִבָּב: (כט) וְהָיִיתׁ מְמַשֵּׁשׁ בְּצִהָרִים
בְּאֲשֶׁר יִמְשֵׁשׁ הָעוֹר בְּאַפְלָה וְלֹא
תִצְלִיחַ אֶרֶץ־דְּרָכֶיהָ וְהָיִיתׁ אֶךְ
עֲשׂוֹק וּגְזוּל כָּל־הַיָּמִים וְאִין
מוֹשִׁיעַ: (ל) אִשָּׁה תֹאדָשׁ וְאִישׁ
אֲחֵר יִשְׁגָּלְנָה בֵּית תְּכֵנֶה וְלֹא־

ובטחורים קרי. ישכבנה קרי השב

תרגום אשכנזי קמא

געשוורען פֿאַן מצרים, מיט
פֿייכטוואַרצען, גרינד אונד
קרעטצע, דאָפֿאַן דוא ניכט
זאָלסט געהיילט ווערדען קענֿט
גען. (כח) ער ווירד דיק פלאַיֿ
גען מיט וואַהנוין, בלינד הייט
אונד בעשטירצונג. (כט) אַם
העללען מיטטאָג ווירסט דוא
הערומטאָפּען, וויא איין
בלינדער אים פֿינסטערן העֿ
רומטאָפּעט, אונד ווירסט אויף
אַללען דיינען וועגען קיין
גליק האַבען; אונטערדריקט
אונד בערויכט ווירסט דוא
זיין צו אַללען צייטען, אונד
ניעמאָנד ווירד דיר העלפֿען. (ל) דוא ווירסט דיר איינע פֿרויא אַנטרויען לאַססען,
אונד איין אַנדערער ווירד זיא בעשלאָפֿען; דוא ווירסט איין הוין בויען, אונד ניכט
דאָ.

תרגום אונקלוס

ובגרבא ובחרסא יבש די לא תיכול לאתפאה:
(כח) ימחינה יי בטפשותא ובסמיותא
ובשעמימות לבא: (כט) ותהי ממשש בסיקרא
במא די ממשש עורא בקבלא ולא תצלח
ית אורקה ותהי ברם לעשיק ואנים בל
יומיא ולית דפריק: (ל) אתחא תירוס וגבר אחרן ישכבנה בית תבני ולא תתיב

ר ש י

גרב. שחין לח: חרס. שחין יבש חרס:
(כח) בתמהון לבב. אוע' הלכ אשטורדי"שון
בלעז: (כט) עשוק. בכל מעשיך יהי' ערער:
(ל) ישגלנה. לשון שגל פילגש והכתוב
כינשו לשבח ישכבנה ותיקון סופרים הוא
זה

בית

ב א ו ר

במקום הנסתר, על כן כתוב ובעפולים והוא מגזרת ויבא אל העופל. (הראב"ע): "ובגרב, שחין
לח: ובחרס, שחין יבש חרס. (רש"י): (כח) בישגעון, טרוף הדעת ובלבול המחשבה,
שהרעיונות והסעופים יולאים מן מנהג וחוק הנפש: ובעורון, על כח המשכיל בנפש, שיהא
עור מהשיג שום דבר ולזיירו על דרך האמת כמו שהיא חוץ לנפש: ובתמהון לבב, לדעת רש"י
הוא אועס הלכ אשטורדי"שון בלעז, (ובלשון אשכנז בעטייבונג), והוא מענין ויתמהו האנשים
(בראשית מ"ג ל"ג), היו כמשתוממים, מבלי ענה. ואם יסמך אל הלכ, יורה על התכוונה
בנפש להיות תמיד כמשומם, לא ידע מה לעשות, והוא רעה גדולה: (כט) והיית ממשש
בצהרים, מרוב הלער והדאגה: העור באשלה, יש עור שיקבל מעט נוגה, בעת זריח' השמש
בנכורותיו: ולא תצלח אח דרכיך, תצלח פעל יולא והטעם' לא תערוך את מעשיך שיוכלו
להללית: עשוק וגזול, מאויב ואין מושיע, והחל לפרש איך יהיה עשוק. (הראב"ע): (ל) ישגלנה,
ונקרא

ה מ ע ר

(כד) ובתמהון לבב, לשון רש"י: אועס הלכ אשטורדי"שון. עיין בהמעמר בראשית א' ב' (ד"ה)

דארינען וואָהנען; איינען ווייניג
 בערג פּלאַנצען, אונד ניכט
 דיא ערשטע וויינלעזע האַלטען.
 (לא) דיין אָכס ווירד פּאָר
 דיינען אויגען געשלאַכטעט
 ווערדען, אונד דוא ווירסט
 ניכטס דאָפּאָן עססען; דיין
 עזעל ווירד פּאָר דיינעם אַנ-
 געזיכטע מיט געוואַלט הינ-
 וועג געפּיהרט, אונד דיר
 ניכט וויעדער צוריק גע-
 בראַכט ווערדען; דיין קלוי-
 נעם פּיעה ווירד דיינער פּיינ-
 דע בייטע זיין, אונד דיר
 זיירד נייעמאָנד העלפּען;
 (לב) דיינע זעהנע אונד טעכ-
 טער ווערדען איינעם אַנדערן
 פּאָלקע פּרייז געגעבען זיין,

תשבבו כרם הטע ולא תהללנו:
 (לא) שוֹרֶה טְבוּחַ לְעִינֶיךָ וְלֹא תֹאכַל
 מִמֶּנּוּ חֲמֹרֶה גָזוּל מִלְּפָנֶיךָ וְלֹא
 יָשׁוּב לָךְ צֹאנֶה נְתָנוֹת לְאִיבֶיךָ
 וְאִין לָךְ מוֹשִׁיעַ: (לב) בְּנִיָּה וּבְנֹתֶיךָ
 נְתָנִים לְעַם אַחֵר וְעֵינֶיךָ רְאוּת
 וְכָלוֹת אֲלֵיהֶם כָּל־הַיּוֹם וְאִין לְאֵל
 יָדֶךָ: (לג) פְּרֵי אֲדָמְתְּךָ וְכָל־יְגִיעֶךָ
 יֹאכַל עִם אֲשֶׁר לֹא־יָדַעַת וְהָיִיתָ
 רֶק עֲשׂוּק וְרָצוּץ כָּל־הַיּוֹמִים:
 (לד) וְהָיִיתָ מְשֻׁעַ מִמְּרֹאֵה עֵינֶיךָ

אשר

דיינע אויגען ווערדען צוועהען אונד נאך איהנען טעגליך שמאַכטען, אַבער דוא
 ווירסט קיינע מאַכט האַבען; (לג) דיא פּריכטע דיינעם ערררייכס אונד אַללער דיי-
 גער אַרבייט, ווערדען לייטע געניסען, דיא דוא ניכט קעננעסט; דוא ווירסט צו אַללען
 צייטען אונרעכט אונד געוואַלט ליידען מיססען; (לד) איבער דיעזען אַנבליק, דער דיר

תרגום אונקלוס

ר ש י

בֵּיה בְּרָמָא תְּצוּב וְלֹא תְּחַלְּינִיה: (לא) תּוֹרֶה
 יְהִי נְכִים לְעֵינֶךָ וְלֹא תִיכּוֹל מְנִיה חֲמֹרֶה
 יְהִי אֲנִים מִן קְדָמָה וְלֹא יְתוּב לָךְ עֵנָה
 מְסִירִין לְבַעֲלֵי דְבָבָה וְלִית לָךְ פְּרִיק:
 (לב) בְּנָה וּבְנֹתָה מְסִירִין לְעַמָּא אַחֵרָן וְעֵינֶךָ חֲזִין וַיִּסּוּפּן בְּגַלְלָהוֹן כָּל יוֹמָא
 וְלִית חִילָא בִּידֶךָ: (לג) אָבָא דְאַרְעָה וְכָל לִיאֻתָּה יִיכּוֹל עִם דִּי לֹא יָדַעַת
 וְתַהֲי לְחֹד עֲשִׂיק וְרָעִיעַ כָּל יוֹמֵי־א: (לד) וְתַהֲי מְשַׁחֲטִי מִחִיוּ עֵינֶךָ

זה: תחללנו בשנה הרביעית לאכול פרי:
 (לב) וכלות אליהם. מלכות עליהם שישובו
 ואינם שבים. כל תחלת שאינה באה קרוי
 כליון עינים:

לשמה

ב א ו ר

ונקרא ישכננה, אתה תארש אשה לראות חיים נעימים עמה ואיש אחר יקחנה לשגל ולפלגש,
 היום ישלנה ומחר יהדפנה: תחללנו, עיין למעלה בבאור (כ"ו): (לב) ועיניך ראוה, אותם
 הולכים בשבי: וכלות אליהם, מלכות אליהם שישובו ואינם שבים. כל תחלת שאינה באה
 קרויה כליון עינים. (רש"י), כי עיני המלכה תמיד על הדבר המקווה ממנו, ואם יארנו הימים
 והתקוה לא תבוא, באלו העינים כלות אליה, ויאמר גם על הכסף המתאוה, וכספה וגם כלתה
 נפשי (תהלים פ"ד ג'): לאל ידך, נעתק הלמ"ד מידך ונח אל אל - שהראוי אין אל והוא כח
 לידך, וכן יש לאל ידי לעשות עמכם רע (בראשית ל"א כ"ט), וכן תרגם אונקלוס ולית מילא
 בידך: (לג) ורצוץ, בעל כרחך תסגול חמס ועול כי אין לאל ידך ואין מושיע: (לד) ממראה
 עיניך

אשר תראה: (לה) יבכה יהוה בשחין רע על הברכים ועל השקים אשר לא תוכל להרפא מכפרגלה ועד קדקדה: (לו) יורף יהוה אתה ואת מלכה אשר תקים עליה אל גוי אשר לא ידעת אתה ואבתיה ועבדת שם אלהים אחרים עין ואבן: (לז) והיית לשמה למשל ולשנינה בכל העמים אשר ינהגה יהוה שמה: (לח) זרע רב תוציא השדה ומעט

חאספ

פאר אויגען זיין ווירד, ווירסט דוא פאן זינגען קאממען. (לה) דער עוויגע ווירד דיך מיט בעזען געשווירען פלאג גען אן דען קניען אונד היפ טען, פאן דער פוסזאהלע ביז צום שייטעל, דאפאן דוא ניכט ווירסט געהיילט ווערדען קעננען. (לו) דער עוויגע ווירד דיך אונד דיינען קעניג, דען דוא איבער דיך זעטצען ווירסט, אונטער איין פאלק טרייבען, דאז דוא אונד דיינע פארפארען נייע געקאנט האבען, דא ווירסט דוא אלסדאן פרעמדען גאט טערן דיענען, פאן האלץ אונד שטיין. (לז) אללען פעל קערן, אונטער וועלכע דער

עוויגע דיך פערשטאסען ווירד, ווירסט דוא צום ערשטוינען, צום ביישפיעל אונד צור ווארונגסלעהרע זיין. (לח) דוא ווירסט פיעל זאמען אויף דען אקער ברינגען, אונד ווע ניג

תרגום אונקלוס

ר ש י

די תהי חזי: (לה) ימחינה יי בשחיןא בישא על רכובין ועל שוקין די לא תיכול לאתפאה מפרסת ריגלה ועד מוחה: (לו) יגלי יי יחד ויח מלכה די תקים עלה לעמא די לא ידעת את ואבתיה ותפלה חמן לעממא פלחי טעותא אעא ואבנא: (לז) ותהי לצדו למתל ולשועי בכל עממא די ידברנה יי לחמן: (לח) בר זרע סגי תפיק לחקלא וועיר

ב א ו ר

עיניך, שכל מקום שעיניך פונים לא יראו כי אס חמס ועול לרות ובהלות הרוג וטבות שני וספוק על ירכים. ולדעת הראב"ע שז אל הסמוך ממראה עיניך שיראה גופו מלא שחין והוא רחוק: (לה) על הברכים ועל השקים, כי זהו השחין שם קשה לסור. (הראב"ע): (לו) ואת מלכה, אס תשים עליך מלך: ועבדת שם אלהים אחרים, זה הוא הגדולה שנקללות, שיהיו נדחים מעל ה', כמו שנארכו למעלה: (לז) לשמה, אש"ו אשטורדישו"ן (ובלשון אשכנזי זור בעטייבונג לזען ערשטוינען). כל הרואה אותך יסוס עליך. (רש"י): למשל, בשתבא מכה רעה על אדם יאמרו זו דומה למכת פלוני. ולשנינה, לשון ושננתם ידברו כך וכן תרגומו ולשועי לשון ספור ואשתעי: (לח) ימסלנו

השדה

תרגום אשכנזי

נין איינואממעלן, דען דיא הייאשרעקען ווערדען עס אב פֿרעססען; (לט) דוא ווירסט וויינבערגע פֿפלאנצען אונד בעארבייטען, אבער דען זיין וועדער טרינקען, נאך איינלעגען, דען דער וואורם ווירד איהן פֿערצעהרען; (מ) אהלביימע ווירסט דוא האבען אין אללען דיינען גרענע צען, אבער דוא ווירסט דין ניכט מיט אהלע זאלבען, דען דין אהלבוים ווירד דוא בעע רען אבווערפען; (מא) זעהנע אונד טעכטער ווירסט דוא צייגען, אבער ניכט האבען, דען זיא ווערדען אין דיא גע פֿאנגענשאפט געהען מיססען.

כי תבא כח

תאסף כי יחסלנו הארבה: (לט) כרמים תטע ועבדת ויין לא תשתה ולא תאגר כי תאכלנו התלעת: (מ) זיתים יהיו לך בכל גבולך ושמן לא תסוך כי ישראל זיתיה: (מא) בגנים ובנות תוליד ולא יהיו לך כי ילכו בשבי: (מב) כל עצה ופרי אדמתך יירש הצלצל: (מג) הגר אשר בקרבך יעלה עליך מעלה מעלה ואתה

תרד

(מב) אללע דיינע ביימע אונד לאנדפריכטע, ווירד דאז אונגעציעפער פֿערדערבען. (מג) דער פֿרעמדע, דער זיך בייא דיר אויפהעלט, ווירד זיך איבער דין איממער מעהר ער

ר ש י

(לח) יחסלנו. יכלנו ועל שם כך נקרא חסיל שמכלה את הכל: (מ) כי ישל. יסיר סירותיו לשון ונשל הברזל (דברים י"ח): (מב) יירש הכלל. יעשו הארצה רש מן הסרי: יירש. יעני: כלל. מין ארצה ואי אפשר לפרש יירש לשון ירושה שאם כן היה לו לכתוב יירש. ולא לשון הורשה וגרושין שאם כן היה לו לכתוב יורש:

מרוכ

תרגום אונקלוס

וזעיר תכנוש ארי יחסליניה גובא: (לט) כרמין תגשׁיב ותפלה ותמרא לא תשחי ולא תכנוש ארי תיכליניה תולעתא: (מ) זיתין יהיו לך בכל תחומך ומשחא לא תסוך ארי ותרון זיתך: (מא) בגין ובגן תלוד ולא יהיו לך ארי יתכון בשביא: (מב) כל אילנך

ואבא דארעך יחסניניה סקאה: (מג) תוחב ערלדי בגינה יהי סליק עיל מנה לעילא לעילא

ב א ו ר

השרה, בעודך בארנך יניא עליך שנת רעב. (הראב"ע) יחסלנו, ועל שם כך נקרא חסיל שמכלה הכל. (רש"י): (לט) לא חשחה, בשעת הבכיר: ולא האגור, תקנן, והוא פעל אגרה בקליר (משלי ה' ח'). (הראב"ע): (מ) כי ישל, כמו ונשל גויס, וכן ימל קלירו מן ונמלחם, וכן אחריתו נחש ירך (משלי כ"ג ל"ב), מן נשך הנחש, לשון יפעל. (הראב"ע), והראב"ע כתב שהיא מבנין נפעל: (מב) יירש הצלצל, יעשו הארצה רש מן הסירות. (רש"י), וכן תרגם המתרגם האשכנזי. כלל, מלה מרובעת אין לו ריע, ופירושו לפי מקומו, מין שרן המכלה הסירות. ולדעת הרמב"ן כלל הוא חיל האויב הבא עליהם ונקרא החיל כן בעבור שישיעו קול במחנה מלשון כללי שמע וכללי תרועה, והוא רחוק. ודקדוק מלת יירש כתב רש"י שאינו מלשון ירושה שאם כן היה לו לכתוב יירש (בחיר"ק). ולא לשון הורשה וגרושין כי (מלכד שאין טעם בגירוש העמים והסירות), היה לו לכתוב יורש, אלא שהוא יעשם רש ועני מן הסירות ויכלם. (מג) מעלה מעלה, תאר הפעל, העלייה תהיה ממעלה אל מעלה, בלי

תִּרְדַּ מִטָּה מִטָּה: (מד) הוּא יִלְוֶךָ
 וְאַתָּה לֹא תִלְוֶנּוּ הוּא יִהְיֶה לְרֹאשׁ
 וְאַתָּה תִּהְיֶה לְזֶנֶב: (מה) וּבָאוּ עֲלֶיךָ
 כָּל־הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וּרְדִפוּךָ
 וְהִשְׁיִגוּךָ עַד הַשְׁמֹדָה כִּי־לֹא
 שָׁמַעַתְּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר
 מִצְוֹתָיו וְחַקְתָּיו אֲשֶׁר צִוָּךָ:
 (מו) וְהָיוּ בָךְ לְאוֹת וּלְמוֹפֵת
 וּבִזְרָעָךָ עַד־עוֹלָם: (מז) תַּחַת
 אֲשֶׁר לֹא־עֲבַדְתָּ אֶת־יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לִבִּב
 מְרַב כָּל: (מח) וְעֲבַדְתָּ אֶת־אֱלֹהֶיךָ
 אֲשֶׁר יִשְׁלַחְנוּ יְהוָה בָּךְ בְּרָעַב
 וּבְצָמָא וּבְעִירָם וּבְחָסֶר כָּל וְנָתַן
 עַל

ערהעבען, אונד דוא ווירסט
 איממער מעהר הערונטער
 קאממען; (מד) ער ווירד דיר
 לייהען, דוא זכער ניכט איהם;
 ער ווירד דער העררשענדע,
 אונד דוא דער זכער זכענגע
 טהייל זיין. (מה) אללע דיע-
 זע פליכע ווערדען איבער דיר
 קאממען, דיר פערפאלגען
 אונד איינהאלען, ביז דוא
 פערטילגעט ווערדעסט, ווייל
 דוא דער שטיממע דעס עווי-
 גען דיינעם גאטטעס ניכט
 האסט געהארבען וואללען,
 דיא פערארדנוגען אונד גע-
 זעטצע צו בעאבאכטען, דיא
 ער דיר פארגעשריעבען האט.
 (מו) דיעזע פליכע ווערדען אן
 דיר אונד דיינען נאכקאממען,
 צו עוויגען צייטען, צום ציי-
 בען אונד בעווייז דיענען.
 (מז) דא דוא דעם עוויגען
 דיינעם גאטטע ניכט וואלל-
 ע

טעסט מיט פערנגיגען אונד פערעהליכעם געמיטהע דיענען, אלס דוא אין אללעם
 איבערפלוסע לעכטעסט; (מח) זא ווירסט דוא נונמעהר דיינעם פיינדע, דעם דיר
 דער עוויגע צושיקען ווירד, אין הונגער, דורשט, בלעסע אונד מאנגעל אן אללעם,
 דיע-

תרגום אונקלוס

ר ש י

לְעִילָא וְאַתָּה תְּהִי נְחִית לְתַחְתָּא לְתַחְתָּא: (מו) מְרוּב כָּל - נְעוּד שְׁכִיָּה לָךְ כָּל טוֹב:
 (מד) הוּא יוֹנְפִינְךָ וְאַתָּה לֹא תוֹיִפִּינָה הוּא
 יְהִי תַקִּיף וְאַתָּה תְּהִי חֲלָשׁ: (מה) וְיִיתֶיךָ עֲלֶיךָ כָּל לְנִטְיָא הָאֵלִין וְיִרְדְּפוּנְךָ וְיִדְבְּקוּנְךָ
 עַד דְּתִשְׁתַּיְצִי אָרִי לֹא קַבִּילְתָּא לְמִימְרָא דִּי אֱלֹהֶךָ לְמִפְּרִי פְקוּדוֹתֵי וּקְיָמוֹתֵי
 דִּי פְקֻדָּה: (מו) וַיְהוֹן בָּךְ לְאֵת וּלְמוֹפְתִין וּבְבִנְךָ עַד עַלְמָא: (מז) חֲלָף דִּי לֹא
 פִּלְחָתָא קָדָם יְיָ אֱלֹהֶךָ בְּחֶדְוָא וּבְשִׁפְיוֹת לְבָא מִסְּגִי כּוֹלָא: (מח) וְתַפְלַח יַת
 בְּעַלֵּי דְבִבְךָ דִּי יִגְרִינוּן יְיָ בָּךְ בְּכַפְנָא וּבְצָחוּתָא וּבְעִרְטִילְתָּא וּבְחַסְרֵי וּבְחַסְרֵי
 כּוֹלָא

ב א ו ר

יידע או הספק וכן מטה מטה: (מד) הוא יהיה לראש, כטעם ענד לוח לאיש מלוח (הראב"ע):
 (מו) לאות ולמופת, על מריכס וכשעינס הקצה: עד עולם, זמן רב, וכן ועבדו לעולם: (מז) מרב
 כל

עַל בְּרוּל עַל-צוֹאֲרֶה עַד הַשְּׁמִידוֹ
 אַתָּה: (מט) יֵשָׁא יְהוָה עָלֶיךָ גּוֹי
 מֵרַחֵק מִקְצֵה הָאָרֶץ כַּאֲשֶׁר
 יֵדָאָה הַגֹּיִם גּוֹי אֲשֶׁר לֹא-תִשְׁמַע
 לְשׁוֹנוֹ: (ס) גּוֹי עַז פָּנִים אֲשֶׁר לֹא-
 יֵשָׁא פָנִים לְזִקְנֵוֹ וְנָעַר לֹא יִחַן:
 כ (כא) וְאָכַל פְּרִי בְּהִמְתָּהּ וּפְרִי-
 אֲדָמָתָהּ עַד הַשְּׁמִידָה אֲשֶׁר לֹא-
 יִשְׁאִיר לָהּ דָּגָן תִּירוֹשׁ וַיִּצְהַר
 שָׂגַר אֶלְפִיָּהּ וְעִשְׂתָּרֶת צִאֲנָהּ עַד
 הָאֲבִידוֹ אַתָּה: (כב) וְהִצַּר לָהּ בְּכָל-
 שְׁעָרֶיהָ עַד רֵדַת חֲמַתֶּיהָ הַגְּבוּהַת

דיענען מיססען. דיעוער ווירד
 איין אייזערנעס יאך דיר אויף
 דען האלו לעגען, ביז ער
 דיך פֿערטילגט האבען ווירד.
 (מט) דער עוויגע ווירד פֿאן
 פֿערנע, פֿאם ענדע דער ער-
 דע, איין פֿאלק, זא שנעלל
 אלס דער אדלער פֿליגט,
 איבער דיך הערפֿיהרען, איין
 פֿאלק, דעססען שפראכע
 דוא ניכט פֿערשטעהן ווירסט;
 (ס) איין פֿרעכעס פֿאלק, דאז
 דיא פֿערוואן דעס אלטען ניכט
 אנויעהט, אונד זיך דעס יונג
 גען ניכט ערבארמט; (כא) דיע-
 זעס ווירד דיא פֿרוכט די-
 נעס פֿיעהעס אונד דיינעס
 לאַנדעס, ביז צו דיינער פֿער-
 טילגונג פֿערצעהרען; עס
 ווירד דיר וועדער געטריידע,
 מאַסט נאך אָהל, וועדער

והבצרות

צוכט דער רינדער נאך יונגע דעס קליינען פֿיעהעס איכריג לאַססען, זאנדערן
 דיך פֿעלליג צו גרונדע ריכטען. (כב) אין אללען דיינען טהארען ווירד עס דיך בע-
 לאַגען, ביז דיא האָהען אונד פֿעסטען טויערן, אויף וועלכע דוא דיך פֿערלאַססעסט, אין

דיי

תרגום אונקלוס

ר ש י

כּוֹלָא וַיְתֵן גִּיר דְּפְרוּלָא עַל צוֹאֲרֶה עַד
 דִּישִׁיזִי יְחָהּ: (מט) יִתִּי יִי עֲלֶיךָ עִם מִרְחִיק
 מִסִּיפֵי אֲרַעָא כְּמָא דְּמִשְׁתַּרִּי גִשְׂרָא עֲמָא
 דִּי לֹא תִשְׁמַע לִישְׁגִּינָה: (ס) עִם תְּקִיף אֲפִין
 דִּי לֹא גְסִיב אֲפִין לְסָבָא וְעַל יִגְקָא לֹא מִרְחָס: (כא) וַיִּיכּוֹל וּלְקָא דְּכַעֲרָהּ וְאָבָא
 דְּאַרְעָה עַד דְּתִשְׁתִּיזִי דִּי לֹא יִשְׁאַר לָהּ עֲבֻרָא חֲמָרָא וּמִשְׁחָא בְּקַרְבֵי חוֹרָהּ וְעַד דִּי
 עָנָה עַד דִּיּוֹבִיד יְחָהּ: (כב) וַיִּעִיק לָהּ בְּכָל קִירוֹנָהּ עַד דִּיכְבוּשׁ שׁוֹרָהּ פְּרִיכְתָּא וּתְקִיפְתָּא

(מט) כּאזר ידאה הנשר. פתאום ודרך
 מללח' ויקלו סוסיו: לא תשמע לשונו. לא
 תכיר לשונו וכן תשמע חלוס לפתור אותו
 (כראשי' מ"א) וכן כי שומע יוסף (סס
 מ"ב) אינט'ונדרי: (כב) עד רדת חומותיך.
 לשון

די

ב א ו ר

כל, אשר תתאוה, או כל לורך. (הראש' צ): (מט) ידאה, יעוף, וכן וידא על
 כנפי רוח: לא תשמע לשונו, לא תכיר לשונו, וכן תשמע חלוס לפתור אותו (כראשי' מ"א
 ט"י), כי שומע יוסף (סס מ"ב כ"ג), אינטנדר'י בלעז, (ובלשון אשכנז פֿערשטעהען). (רש"י):
 (ג) עז פנים, שפניו שומרים את תמונתם ולא ישתנו לא מן הכושת ולא מן החשלה והכנינה,
 וזכו טעם אשר לא ישא פנים ולא יחון: (כב) והצר, מענין מכור: עד רדת, רש"י סירט לשון

כדי

והבצרות אשר אתה במח בהן
 בכל ארצה והצר לה בכל
 שעריה בכל ארצה אשר נתן
 יהוה אלהיה לה: (ג) ואכלת
 פרי בטנה בשר בניה ובנותיה
 אשר נתן לה יהוה אלהיה
 במצור ובמצוק אשר יציק לה
 איבה: (ד) האיש הרך בה והענג
 מאד הרע עינו באחיו ובאשת

דיינעם לאנדע דארניעדער
 ליעגען ווערדען, זא ווירד
 עס דיך ענגסטגען אין אל=
 לען טהארען דיינעם לאנדעס,
 דאז דיר דער עויגע דיין
 גאטט געגעבען האבען ווירד.
 (ג) אין דער בעלאנגערונג
 אונד ענגע, אין וועלכע
 דיין פיינד דיך טרייבען ווירד,
 ווירסט דוא דיינע אייגענע
 לייבעספרוכט, דאז פלייש דער
 זעהנע אונד טאכטער, דיא דיר
 דער עויגע דיין גאטט געגע=
 בען האבען ווירד, פֿרעססען
 מיססען. (ד) דער ווייבליכ=
 חיקו

סטע אונד וואהלליסטיגסטע מאן אונטער אייך, ווירד געגען זיינען ברודער, זיינע
 גע=

חרגום אונקלום

רש"י

לשון רדוי וכנוש: (ג) ואכלת בשר בניה
 במכור. מחמת זיהיו לריס על הציר
 ויהיה שם מצוק עקת רעבון: (ד) הרך
 בך. הרחמני ורך לבב על בניו: תרע
 עינו. נהם להעלים עינו מהם מתת
 לאחד

די את רחמי לאשתוכא בהון בכל ארעה
 ויעיק לה בכל קירוף בכל ארעה די יתב
 יי אלהה לה: (ג) ותיכול ולדא דמעך בשר
 בנה ובנותה די יתב לה יי אלהה בצירא

ובעקתא דיעיק לה סנאך: (ד) גברא דרביה בך ודמפגק לחדא תבאש עיניה
 באחיה

באור

רדוי וכנוש, והטעם עד אשר ירדה וישלוב בחומותי הגבוהות וגומר, וכן תרגם אונקלוס.
 וכבר כתבנו למעלה (כ' ב'), שיתכן יותר לומר שהוא טעורש ירד, עד אשר ירדו מגבהם חומותיך
 הגבוהות והבטורות, וכן תרגם יונתן והמתרגם האשכנזי: אשר נחו, וכן פסוק ל"ב זמן מורכב
 יהיה עבר בעתיד (ווירד געגעבען האבען): (ג) פרי בטנה, במכור ובמצוק אשר יציק: (ד) הרך
 בך והענוג, הוא הרך והוא הענוג לשון פינוק, ומהתענוג ומרך מוכית עליהם שניהם אחד,
 אעפ"י

המעמר

(ג) הרך בה והענוג, הפירושים שהביא החכם המצאך בשם רש"י לא מלאחי בכל הספרים
 מהזיקים ועתיקים אשר שמתו עיני עליהם וגם בכ"י שראיתין הנס אין, ודבריו כפי' הראשון
 הן הן דברי הרד"ק בישיב' מ"ז א' באמרו ובעל התענוגים יקרא רך וכן אמר הרך
 בך והענוג, הרכה בך והענוגה, כי לפי התענוג יהי' הרך והחולשה באזניהם, כי אנשי העמל
 והיגיעה שאין להם תענוג ומאכליהם גסים יהיו קשים וחזקים ויסבלו העמל והטורח ע"כ. אמנם
 ל"ר אשר לפירונו יוכיח ההבדל בין הרך ובין הענוג, הראשון הוא רחמני בכלל בלתי זולת
 לר לו מבח טבעי, והענוג דרכו להתרחק מדברים מכוערים לרדוף אחר תאוות גופנות ולתת תמיד
 מעדנים לכסאו ותכונה זו היא מבח ההרגל. (ד"ה).

תרגום אשכנזי

כי תבא כח

געליעכטע פֿרויא, אונד געגען
דיא קינדער, דיא ער איבריג
לעסט, מיסגינסטיג זיין,
(נה) אונד קיינעם פֿאן איהם
נען פֿאן דעם פֿליישע זיינער
קינדער, דאז ער פֿערזעהט
דען ווירד, געבען וואָללען,
זויל איהם זאָנסט ניכטס
איבריג בלייבט, אין דער
בעלאַגערונג אונד ענגע, אין
וועלכע דך דער פֿינד אין
אללען טהאָרען ברינגען ווירד.
(נו) דיא ווייליכסטע אונד
וואָלליכטיגסטע פֿרויא, דיא
אויס פֿערזערטלונג אונד

חִיקוּ וּבֵיתֶךָ בְּנֵי אִשְׁרָךְ יוֹתִיר;
(נה) מִתַּת לְאֶחָד מֵהֶם וּמִבְּשַׂר
בְּנֵי אִשְׁרָךְ יֹאכַל מִבְּלֵי הַשָּׂאִיר -
לֹא כָל בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק אֲשֶׁר
יֵצִיק לָךְ אִיבָהּ בְּכָל־שְׂעָרֶיךָ;
(נו) הַיְרֵכָה בָּךְ וְהַעֲנֵנָה אֲשֶׁר
לֹא־נִסְתָּה כַּפ־רִגְלֶיךָ הַיֵּצֵג עַל־
הָאָרֶץ מִחֲתַעֲנֵג וּמִרָךְ תִּרְעַע עֵינֶיךָ
בְּאִישׁ חִיקָה וּבְבִנְיָה וּבְבִתָּהּ;

ובשליחה
ווייליכקייט איהרע פֿיסוואָהלען נייעמאָהלס אויף דיא ערדע צו זעטצען פֿערוויכט
האַט, ווירד געגען איהרען געליעכטען עהעמאַן, איהרען זאָהן אונד איהרע טאָכטער

ר ש י

תרגום אונקלוס

לאחד מהם מבשר אחיהם אשר יאכל:
זביתר בניו אשר יותיר. מן השחטים
שחט למאכלו תהא עינו רעה ולרה בהם
מליתן להם מבשר אחיהם הנשחט:
(נו) תרע עינה באיש חיקה ובבני ובבתה.

בְּאִחֵיךָ וּבְאִתְּחַת קִנְיִיךָ וּבְשָׂאֵר בְּנוֹתֶיךָ דִּי
יִשְׂאָר: (נה) מִלְּמִתָּן לְחֶדְךָ מִנְּחִיךָ מִבְּשַׂר
בְּנוֹתֶיךָ דִּי יִיכּוֹל מִדְּלָא אֲשַׁתָּאֵר לִיהּ כּוּלָּא
בְּשָׂרָא וּבְעַקְתָּא דִּי יֵצִיק לָךְ סְנָאָךְ בְּכָל
קִרְוָךְ: (נו) דְּרִפִּיקָא בָּךְ וּדְמִפְנֵיקָא דִּי לָא

הגדולים
בפיאת פֿרסח רגלֶה: לאַחַתָּא על ארעא מִדְּפִנְקוּתָא וּמִרְפִּיכוּ תְּבָאֵשׁ עֵינֶיךָ בְּגִבְר
קימה

ב א ו ר

אעפ"י שהוא מסונק ודעתו קלה בדבר מאוס ימתק לו לרעבונו בשר בניו וננותיו עד כי תרע
עינו בבניו הנותרים מתת לאחד מהם מבשר אחיהם אשר יאכל. דבר אשר הרך בך, הרחמני
ורך הלבב מרוב רעבתנות יתאכרו ולא יתנו מבניהם השחטים לבניהם הנותרים. (רש"י).
והנה שני הדרכים הללו קרובים בענין, ועל הרוב המסונק הוא רך הלב ורחמני; ונראה
שהנחו התוארים הללו על הרגילות והתבונה בנפש לרדוף אחר תענוג והנאת החשים, ולנוס
מכל מכאוב ונגע, והרגיל באחת משתי אלה הוא עלול גם אל השניה, כי המרגיל את עלמו
בתענוגי בני אדם, לא יוכל לסבול אום זער ומכאוב, והנס מכל מכאוב גופני, נוטה אל העונג
והדשן, והן אם כן נרדפות בענין, אלא שהנחת הרכות על בחינת הפחד מן המכאוב, והעונג
על הנטיה אל דשן החשים, ובאז שניהם להגדיל ההפלה, אף הרך והענוג לא ירחם על בניו
ולא יקן מלאכול את בשרם. וה"ל הרך עם ב"ת שאחריו ענינו היותר רך והיותר ענוג
(סופערלואטיף), כמו היפה בנשים וכן מחורגם בלשון אשכנזי: (נה) מבלי השאיר לו, האויב:
כל, מאומה מכל: (נו) תרע עינה באיש חיקה ובבנה ובבחה, הגדולים מתת להם, וגם
בשליחה ובבניה אשר תלד תרע עינה, כי מחסר כל, תאכלס בסת, שלא יוודע, ותלטך

לחת

(נז) וּבְשִׁלּוֹתֶיהָ הַיּוֹצֵת וּמִבֵּין רַגְלֶיהָ
 וּבְבִנְיֶיהָ אֲשֶׁר תֵּלַד כִּי תֹאכְלֶם
 בַּחֶסֶד כָּל בַּסֶּתֶר בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק
 אֲשֶׁר יֵצִיק לָךְ אִיבָהּ בְּשַׁעֲרֶיהָ:
 (נח) אִם לֹא תִשְׁמַר לַעֲשׂוֹת אֶת־
 כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת הַכְּתוּבִים
 בַּסֵּפֶר הַזֶּה לִירְאָה אֶת־הַשֵּׁם
 הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה אֶת יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ: (נט) וְהִפְלֵא יְהוָה אֶת־
 מַכְתָּךְ וְאֶת מַכּוֹת זַרְעֶךָ מַכּוֹת
 גְּדֹלָת וּנְאֻמָּנוֹת וְהַלִּים רַעִים
 וּנְאֻמָּנִים: (ס) וְהֵשִׁיב בָּךְ אֶת

זא מיסגינסטיג זיין, (מ) דאס
 זיא איהרע נאכגעבורט, דיא
 איהר אויס דעם לייבע קאמט
 אונד דיא קינדער דיא זיא
 געבעהרט, אויס מאנגעל אן
 אללעם, היימליך אויפֿפרעם
 סען ווירד, אין דער בעלא
 גערונג אונד ענגע, אין וועל
 בע דער פֿינד דך אין דיי
 נען טהארען ברינגען ווירד.
 (נח) ווען דוא ניכט אללע
 ווארטע דיעזער לעהרע,
 דיא אין דיעזעם בוכע פֿער
 צייכעט זינד, זארגפעלטיג בע
 אבאכטען ווירסט, דיעזען
 פֿעהרערליכטען אונד פֿורכט
 בארען נאמען, דען עוויגען
 דיינען גאטט צו פֿירכטען:
 (נט) זא ווירד דער עוויגע
 כל
 דיר אונד דיינען נאכקאממען אויסערארדענטליכע פלאגען צושיקען, שווערע אונד אג
 האלטענדע פלאגען, בעזע אונד אנהאלטענדע קראנקהייטען; (ס) אללע זיינען
 בוצרים

תרגום אונקלוס

ר ש י

קומה ובקרה ובקרתה: (מ) ובועיר בנהא
 דיפקון מנה ובבנהא די תליד ארי תכלינן
 בחסירות כולא בסתרא בעירא ובקתא
 די יעיק לך סנאך בקירוף: (נח) אם לא
 חטר למעבד ית כל פתגמי אורייתא קדא
 דכתיבין בספרא הדין למדחליית שמא יקרא ודחילא הדין ית יי אלהך: (נט) ויפריש
 ייית מוקתך וית מוחת בנה מחן רברבן ומהימנן ומקתשין בישיין ומהימנין: (ס) ויתביב
 בד

הגדולים: (נז) ובשלותה. בניה הקטנים
 בכלן תהא עינה לרה כשתאכל את האזד
 מלייתן לאשר אכלה מן הכשר: (נח) והפלא
 ה' את מכותך. מופלאו' ומונדלו' משאר
 מכות: ונאמנו'. ליסך לקיים שליחותן:
 (ס) אשר

ב א ו ר

לאת מהס לאיש חיקה ולבנה ולבנה, כן הוא לפי הנחת הטעם: (נז) ובשלותה, הוא מקום
 הולד בשבתו בבטן אמו. (הראש"ב): (נח) ליראה, אם לא תשמור מושך עלמו ואחר עמו,
 והענין אם לא תשמור ליראה: (נט) והפלא, להיות דבר מופלא שלא נראה ולא נשמע כמוה.
 ורש"י בארו מענין הנדלה ואמר שיהיו מופלאות ומונדלות משאר מכות, וכן דעת המתרגם
 אשכנזי והענין אהר: ונאמנוה, שלא יסורו, וכן ותקעתיו יתד במקום נאמן (ישעי' כ"ב כ"ג),
 ויהי ידיו אמונה (שמות י"ז י"ב). (הראש"ב והראש"ס), וכן הוא בתרגום אשכנזי:
 (ס) מדה

מצרים'ם, פֶּאָר וועלכען דוא
דיך שייעסט, ווירד ער דיר
צו-ווענדען, דאָס זיא דיר
אַנהענגען. (סא) אויך אללע
אַרטען פֶּאָן קראַנקהייט, אונד
פלאַגע, דיא אין דעם כּוֹכַע
דיעזער לעהרע ניכט ערוועהנט
ו אורדען, ווירד דער עוויגע
איבער דרך קאָממען לאָס-
סען, בז צו דיינער פֶּעל-
ליגען פֶּערטילגונג. (סג) איינע
גערינגע אַנצאַהל ווירד פֶּאָן
אויך איבריג בלייבען, דאָ
איהר פֶּאַרהין אָן מענגע דען
שטערנען אים היממעל גלייך
וואַרעט, דאַרום דאָס דוא
דער שטיממע דעם עוויגען
דיינעם גאַטטעס ווירסט אונז

כָּל-מְדוּה מְצָרִים אֲשֶׁר יִגְרָת
מִפְּנֵיהֶם וּדְבָקוּ בָךְ: (סא) גַם כָּל-
חֲלוֹי וְכָל-מִכְהָ אֲשֶׁר לֹא כָתוּב
בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת יַעֲלֶם יְהוָה
עִלְיָךְ עַד הַשְּׁמַדָּךְ: (סב) וְנִשְׁאַרְתָּם
בְּמַתִּי מֵעַט תַּחַת אֲשֶׁר הֵייתָם
כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֵב כִּי-לֹא
שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:
(סג) וְהָיָה כְּאֲשֶׁר-שָׂשׂ יְהוָה
עֲלֵיכֶם לְהִיטִיב אֶתְכֶם וּלְהַרְבּוֹת
אֶתְכֶם כֵּן יַשִּׁישׂ יְהוָה עֲלֵיכֶם

להאביד
געהאַרזאם געוועזען זיין. (סג) זאָ וויא זיך דער עוויגע צופֿאַר פֿרייעטע, אויך
גוטעס צו טהון, אונד אויך צו פֿערמעהרען, עבען זאָ ווירד ער זיך פֿרייען, אויך צו
גרונז

ר ש י

חרגום אונקלוס

(ס) אשר יגרת מפניהם. מפני המכות
כשהיו ישראל רואים מכות משונו' הבאו' על
המצרים היו יראים מהם שלא יבואו גם
עליהם תדע שכן כתיב אם שמוע תשמע
וגו' כל המחלה אשר שמתי במצרים לא
אשי' עליך (שמו' ט"ו) אין מיראין את האדם
אלא בדבר שהוא יגור ממנו: (סא) יעלם
לשון עלייה: (סב) ונשארתי במתי מעט
תח' וגומר. מועטין חלף מרובין: (סג) כן
ישיש ה'. את אויביכם עליכם להאזיז
וגומר

בָּךְ יִחַ בְּל מִכְתָּשֵׁי מְצָרִים הִי דְחִלְתָּא מִן
קְדָמִיהוֹן וּדְבָקוּן בָּךְ: (סא) אָף בְּל מוֹרַע
וְכָל מִחָא דִּי לֹא כְתִיבִין בְּסֵפֶר אִוְרִיתָא
הָדָא יִתְיַנּוּן יְיָ עֲלֶיךָ עַד דְּתַשְׁתַּנְּצִי:
(סב) וְתַשְׁתַּאֲרוּן בְּעַם זַעִיר חֲלָף דִּי הָיִיתוּן
כְּכּוֹכְבֵי שָׁמַיִם לְסִגִּי אֲדִי לֹא קְבֻלָּתָא לְמִימְרָא
דִּי אֱלֹהֶיךָ: (סג) וַיְהִי בְּמָא דִּי חֲדָי יְיָ עֲלֵיכוֹן
לְאוּטְבָא לְכוֹן וּלְאַסְגָּאָה יִתְכוֹן בְּן יְהוּדִי יְיָ

ב א ו ר

(ס) מדוה, יתכן שהוא גם כלל לכל מיני חללים ומכאובות: אשר יגרת מפניהם, מפני המכות כשהיו
ישראל רואים מכות משונות הבאות על מצרים היו יראים מהם שלא יבואו גם עליהם. תדע שכן כתוב
והיה אם שמוע תשמע וגומר כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשיש עליך (שם ט"ו ב'), אין
מיראין את האדם אלא בדבר שהוא יגור ממנו: (רש"י). ואמר מפניהם ודבקו על מדוה שהוא
לשון יחיד, כי כן דרך המקרא וכן ועדותי זו אלמדם. (הראב"ע): (סא) אשר לא כתוב,
לשון זכר על החלי לפי שהוא בראש המאמר: יעלם, יעלה אותם עליך: (סב) הייתם, וכן
שמעת, ותיבת שש, זמן מורכב, יהיה עבר בעתיד, וכאלה רבים נפרשה זאת: כי לא שמעתה
ובתחלה אמר ונשארתי והייתם, וכן דרך הכתוב לשנות ולהחליף מיחיד לרבים ומרבים ליחיד
במקום שילדקו שניהם, כמו כאן המדבר אל עם לפעמים ידבר בלשון יחיד, לפי שהוא עם אחד,
ולפעמים בלשון רבים, לפי שכל עם מקיפין מזישים רבים: (סג) כן ישיש, כי על דרך האמת

לְהַאֲבִיד אֶתְכֶם וְלְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם
וְנִסְחַתְתֶּם מֵעַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר-
אַתָּה בָּא-שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:
(סד) וְהִפִּיצָה יְהוָה בְּכָל-הָעַמִּים
מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד-קְצֵה הָאָרֶץ
וְעַבְדַת שֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר
לֹא-יָדַעְתָּ אֹתָהּ וְאֶבְתִּיךָ עֵץ
וְאֶבֶן: (סה) וּבְגוֹיִם הָהֵם לֹא
תִרְגִּיעַ וְלֹא-יְהִי מְנוּחַ לְכַף-
רַגְלֶךָ וְנָתַן יְהוָה לְךָ שֵׁם לֵב רָגֹז
וּכְלִיּוֹן עֵינָיִם וְדָאֲבוֹן נֶפֶשׁ:

והיו

גרונדע צו ריכטען אונד צו
פֿערטילגען; איהר ווערדעט
אויס דעם ערדרייכע, דאָז
דוא יעטצט איינצונעהמען
הינציעהעסט, מיט דער
ווארצעל הערויסגעריסען,
(סד) אונד פֿאָן דעם עוויגען
אונטער אללע פֿעלקער, פֿאָן
איינעם ענדע דער ערדע ביז
צום אַנדערן, פֿערשטרייעט
ווערדען, אַלוואָ דוא ווירסט
פֿרעמדען געטטערן, פֿאָן האַלץ
אונד שטיין, דיא דיר אונד
דיינען פֿאַרפֿאַהרען אונבע-
קאַנט זינד, דייענען. (סה) דאָז
צו ווירסט דוא אונטער דען
פֿעלקערן זעלבסט קיינע בליי-
בענדע שטעטטע, אונד פֿיר
דיינע פֿוסזאַהלען קיינען רו=

העפלאטץ פֿינדען, זאָנדערן דער עוויגע דיין גאָטט ווירד אויך דאָזעלבסט דיין הערץ
אונרוהיג, דיינע אויגען פֿערשמאַכטענד, אונד דיינע זעלע פֿאַללער קומטער זיין
לאָס=

ר ש י

וגומר: ונסחתם. לשון עקירה וכן בית
גאים יסח ה' (משלי ט"ו): (סד) ועבדת
שם אלהים אחרים. כתרגומו: (סה) לא
תרגיע. לא תנוח כמו וזאת המרגעה
(ישעי' כ"ח): לב רגז. לב חרד כתרגומו
דחיל כמו שאול מתחת רגזה לך (שם י"ד):
שמעו עמים ירגזון (שמו' ט"ו). מוסדות
השמים ירגזון (תהלים י"ח): וכליון עינים
מלפּה

לא תנוח ולא יהי מנוח לפרסת רגלך ויתן יי לך תקן לב דחיל וחשכות עינין
ומשחת

תרגום אונקלוס

עליכון לאובדא יתכון ולשיצארה יתכון
וחטלטלון מעל ארעא די את עליל לתמן
למירחה: (סד) ויבדרינג יי בקל עממא
מסיפי ארעא ועד סיפי ארעא ותפלח תמן
לעממא פלחי מעותא די לא ידעת את
ואבדהתך אעא ואבנא: (סה) ובקעממא האינון
לא תנוח ולא יהי מנוח לפרסת רגלך ויתן יי

ב א ו ר

כל מוסר ותוכחה הבא מן החכמה העליונה היא לתכלית טוב ואשר אמתי, וה' הטוב ישמח
בטיובו; ואולם (במגילה דף י') שמו מלת ישיש פועל יולא, ואמרו ישיש את אויביכם עליכם,
וזהו דרך דרש, ואונקלוס והמתרגם האשכנזי תרגמו על פי פשוטו: ונסחתם, לשון עקירה,
וכן בית גאים יסח ה' (משלי ט"ו כ"ה). (רש"י): (סד) ועבדת שם אלהים אחרים, אונקלוס
תרגם לעממא פלחי טעויות, ומתרגם אשכנזי לא נטה מפשוטו של מקרא: (סה) לא תרגיע,
לא תנוח, כמו וזאת המרגעה (ישעיה כ"ח י"ח). (רש"י), וכן הוא בת"א, ואף שאמר ולא יהיה
מנוח לכף רגליך, יתכן שיכפל הענין במלות שונות, או יאמר לא תרגיע על מנוחת הלב: לב
רגז, לב חרד, כתרגומו דחיל, כמו שאול מתחת רגזה לך (שם י"ד ל"ח): וכליון עינים, מלפּה
לשעה ולא תבוא. (רש"י): ודאבוני נפש, הוא הלער הקבוע ודכוק בנפש, ואינו כלער שהוא על
זמן

תרגום אישכנזי

כי תבא כח

(סו) וְהָיוּ חַיִּיךָ תְּלָאִים לְךָ מִנְּגִד
 וּפְחָדָת לַיְלָה וַיּוֹמֶם וְלֹא תֵאֱמִין
 בְּחַיִּיךָ: (סז) בְּבִקְרַת תֵּאמֹר מִי־יִתֶן
 עָרֵב וּבְעֵרֵב תֵּאמֹר מִי־יִתֶן בִּקְרַת
 מִפְּחָד לְבִבְךָ אֲשֶׁר תִּפְחָד
 וּמִמְרָאָה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּמְרָא:
 (סח) וְהִשִּׁיבְךָ יְהוָה וּמְצָרִים בְּאֲנִיּוֹת
 בְּדַרְךְךָ אֲשֶׁר אֲמַרְתִּי לְךָ לֹא
 תִסְיֵף עוֹד לְרֵאתָהּ וְהִתְמַכְּרָתָם

לאססען; (סו) דיין לעבע
 ווירד דיר געגענאיבער שווע-
 בען, דוא ווירסט נאָכט אונד
 טאָג אין פֿורכט זיין, אונד
 דיין לעבען נייעמאָהלס פֿיר
 זיכער האַלטען; (סז) דעם
 מאַרגענס ווירסט דוא זאָגען:
 אַך! וואָרע עם דאָך שאַן
 אַבענד! אונד דעם אַבענדס:
 אַך! וואָרע עם דאָך שאַן
 מאַרגען! זאָ פֿאַללער פֿורכט
 ווירד דיין הערץ, אונד זאָ
 שרעקליך דער אַנבליק זיין,
 דען דוא פֿאַר אויגען האַבען
 ווירסט. (סח) מיט שיפֿען
 פֿאַלל ווירד דער עוויגע דין

וויעדער נאָך מצרים פֿיהרען לאַססען, אויף דעם וועגע, דאָפֿאַן אַך דיר פֿערשפּראַכען, דוא
 זאָללטעסט איהן נייעמאָהלס וויעדער זעהען; דאָועלכסט ווערדעט איהר איך אייערן
 פֿייני

תרגום אונקלוס

ר ש י

ומפחת נפש: (סו) ויהוון חייך תלן לך מקבל
 ותהי פחיד בליליא וביקמא ולא תהימין
 בחייה: (סז) בצפרא תימר מן יתן רמשא
 וברמשא תימר מן יתן צפרא מתוהות לבך
 די רהי תוה ומחיוו עינך די רהי חווי:
 (סח) ותיבינך יי למצרים בספינן באורקא
 די אמרית לך לא תוסיף עוד למחוי

מלפס לישועה ולא תבא: (סו) חייך
 תלויים לך. על הספק כלן ספק קרוי
 תלוי שם אמות היום כחכב הבאה עלינו
 ורבותינו דרשו זה הלוקח תבואה מן השוק:
 ולא תאמין בחייד. זה הסומך על הפלטר:
 (סז) בבקר תאמר מי יתן. ויהיה הערב
 של אמש: ובערב תאמר מי יתן בקר. של
 שחר' שהלרות מתחזק' תמיד וכל שעה
 מרובה קללתה משלפניה: (סח) באניות.
 בספינות בשניה: והתמכרתם עם לאויבך.
 אתם מנקשים להיות נמכרים להם לעבדים
 ולשפחות

וחודבנין

ב א ו ר

זמן מה ועובר מעט מעט, אלא שהוא יגדל ויכנה תמיד: (סו) תלאים, באל"ף תחת ה"ס הזרע,
 והטעם בדבר התלוי באויר שאין לסמוך עליו, וכל ספק קרוי תלוי. והוסיף להפליג באמרו
 מנגד, שיהיה בדבר התלוי רחוק ממנו, מול עיניו, והוא רואה אותו, מושיט את ידו אליו ולא
 ידע אם ישיגו, וזהו ופחדת לילה ויומם ולא תאמין בחייד: ויומם, עיין פ' בשלח (שמות י"ג כ"ח):
 (סז) מי יתן ערב, העתיד לבוא, שכן דרך החוליס, (הרש"ב), וכן תרגם השתרגם האשכנזי;
 ובתלמוד אמרו מי יתן ערב של אמש, מי יתן בקר של שחרית (סוטה דף מ"ט), לפי שהלרות
 מתחזקות תמיד, וכל שעה מרובה קללתה משלפניה: וממראה עיניך, בארתיו למעלה פסוק
 ל"ד: (סח) מצרים, כמו מזרימה: באניות, נספינות בשניה. (ס"י): והתמכרתם, כל-
 איסורוודרי"ן ווי"ש, (נקרא ע"ט וואו"ש רעוואנדע"ש וואו"ס, הכוונה שהיא פעולה חוזרת,
 וערבוב רעיונותקוק, כי כן ישמש בנין התפעל על הרוב, ובלשון אשכנז: (איהר ווערדעט אויך
 פֿערקויפֿען), ולא יתכן לפרש והתמכרתם, בלשון ונאכרזם על ידי מוכרים אחרים מפני שנאמר
 אחריו

כי תבא כח כט

שם לאיביה לעבדים ולשפחות ואין קנה: ס (סט) אלה

דברי הברית אשר צוה יהוה את משה לכרות את בני ישראל בארץ מואב מלבד הברית אשר כרת אתם בחרב: פ שביעי

כט (א) ויקרא משה אל כל-

ישראל ויאמר אלהם אתם

ראיתם את כל אשר עשה יהוה

לעיניכם בארץ מצרים לפרעה

ולכר עבדיו ולכר ארצו:

(ג) והמסות הגדלת אשר ראו

עיניך

תרגום אשכנזי קמו

פיינדען צו שקלאפען אונד שקלאפינען פיייל ביעטען, עם א ווירד אבער קיין קייפער דא זיין. (סט) דיעזעס זינד דיא ווארטע דעם בונדעם, דען דער עוויגע דעם משה בע- פאחלען טיט דען קינדערן ישראל'ס אים לאנדע מואב צו שליעסען, אויסער דעם בונ- דע, דען ער מיט איהנען גע- שלאססען אים חרב.

כט (א) משה היעלט איינע רעדע אן גאנץ ישראל,

אונד שפראך צו איהנען: איהר האבט אללעס געזעהען, וואס

דער עוויגע אין מצרים אן פרעה, זיינען בעדיענטען אונד

זיינעם גאנצען לאנדע, פאר אייערן אויגען אויסגעאיבט

האט: (ג) דיא גראסען פער- זוכונגען, דאפאן דוא אויגענ- ציי-

ר ש"י

ולשפחות: ואין קונה. כי יגזרו עליך הרג וכליון: והתמכרת. בלעז איפרוונדרי"ן ו"ש ולא יתכן לפרש והתמכרתם כל' ונמכרתם על ידי מוכרים אחרים מסני שאמר אחריו ואין קונה: (סט) לכרו' את בני ישראל. שיקבלו עליהם את התורה באלה ובשנועה: מלבד הנרות. קללות שבת"כ שאמרו בסיוני:

ולא

יי לעיניכון בארעא דמצרים לפרעה ולכל עבדוהי ולכל ארעיה: (ג) גסין רברבין די

תרגום אונקלוס

ותודבנון תקון לבעלי דבבך לעבדין ולאמהן

ולית דקני: (סט) אלין פתגמי קימא די פקיד

יי ית משה למגור עם בני ישראל בארעא

דמואב בר מקימא די גור עמהון בחורב:

כט (א) וקרא משה לכל ישראל ואמר

להון אתון חויתון ית כל די עבד יי לעיניכון בארעא דמצרים לפרעה ולכל עבדוהי ולכל ארעיה: (ג) גסין רברבין די

ב א ו ר

אחריו ואין קונה. (רש"י). והכוונה אתם תבקשו למכור עצמכם ואין קונה, כי יגזרו עליכם חרב וכליון וכן הוא בתרגום אשכנזי: (סט) דברי הברית, זאת הברית במלות השם בערבות מואב: אשר כרת אתם בחרב, תוכחות שנפרשת אס בתקותי שכתוב בסופן בהר סיני ביד משה הוא הר חורב. (הרש"ס), וכן פי' רש"י:

כט (א) ויקרא משה, אחרי שהשלים לאמר להם דברי הברית קראם עוד שמע ישראל אתם ראיתם וגומר, כי לא הלכו מלפניו שהכל מחובר הוא. (הרמב"ן). וטעם ויקרא הוא לעורר

אזנם על דבריו: אהם ראיתם, לשון הראש"ע ואחרי כן ואולך אתכם, ואחרי כן וילא עוג, כי יש מהם שראו האותות שעשה השם במצרים, והם והנאי' אחריהם ראו מופת המן שלא אכלו

לחם זולתו, ואלה הננים ראו כי השם עזרם והכו שני המלכים: (ב) הככות הגדלה, שנסה להם

בהם